

Het volume van de industriële produktie was in november, gecorrigeerd voor seizoeninvloeden, 1% groter dan in oktober. Vooral door het in november opnieuw sterk gestegen produktievolume in de delfstoffenwinning lag de produktie in de nijverheid (exclusief bouwnijverheid) 4% boven het niveau van oktober. Uit de conjunctuurtest over november bleek dat de orderontvangst in de industrie is afgenomen. De index van de orderpositie daalde opnieuw; na mei 1984 is dit cijfer niet meer zo laag geweest. Het volume van zowel de invoer als de uitvoer van goederen was in november 15% groter dan in de overeenkomstige periode van 1986. De binnenlandse consumptie door gezinnen was in november 1% groter dan in dezelfde maand van 1986. Het vertrouwen van de consumenten in de ontwikkeling van de economie is in december ten opzichte van november licht gestegen. Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is vorig jaar tussen midden november en midden december met 0,2% gedaald. Gemiddeld in 1987 lagen de prijzen 0,5% lager dan in 1986. De beurswaarde-index (algemeen) daalde in december met 4% ten opzichte van november. In 1987 is het aantal faillissementen gedaald; dit was het vijfde achtereenvolgende jaar dat zich een daling heeft voorgedaan. Het totaal aantal banen van werknemers aan het einde van het derde kwartaal van 1987 is met 1% toegenomen vergeleken met het overeenkomstige tijdstip van 1986. In nagenoeg alle bedrijfstakken heeft zich, ten opzichte van het eerste halfjaar van 1987, een afnemende groei voorgedaan. De koers van de Amerikaanse dollar zakte in de loop van december van fl. 1,86 naar fl. 1,80. Na een licht herstel in de eerste week van januari, volgde medio januari een scherpe stijging. Op 8 januari vond opnieuw een verlaging van het officiële wisseldisconto plaats, en wel van 3,75% naar 3,5%.

Dit blijkt uit gegevens die medio januari beschikbaar waren. In de Focus wordt nader ingegaan op de ontwikkeling van het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie in Nederland en in het buitenland.

Productie

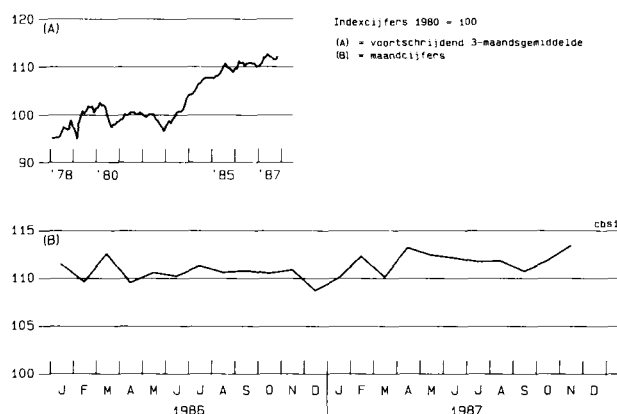
Het volume van de industriële produktie was in november, voor seizoeninvloeden gecorrigeerd, 1% groter dan in oktober. Het produktie-niveau in de industrie kenmerkt zich al geruime tijd door geringe maandfluctuaties. Vooral door het in november opnieuw sterk gestegen produktievolume in de delfstoffenwinning (+16%) lag de produktie in de nijverheid (exclusief de bouwnijverheid) 4% boven het niveau van oktober.

Vergeleken met november 1986 bedroeg de groei van de industriële produktie 2%. De chemische industrie en de papier- en grafische industrie leverden hieraan opnieuw sterk positieve bijdragen. De elektrotechnische industrie kende een groei die lager was dan het industriële gemiddelde. Het produktievolume in de voedings- en genotmiddelen- en in de basismetalaanindustrie nam af. De groei van

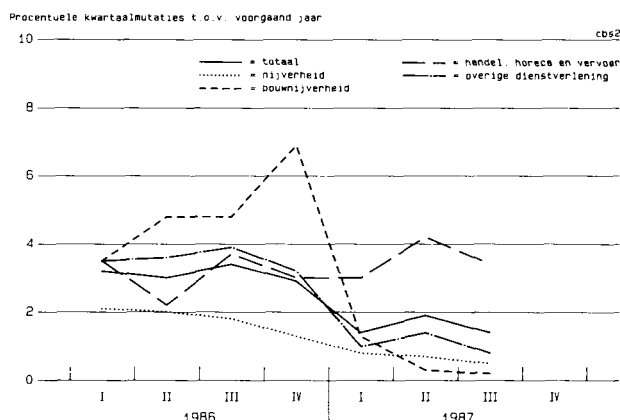
het meest recente 12-maandsgemiddelde van de totale industriële produktie bedroeg 0,8%. Dit groeicijfer blijft achter bij de stijging over 1986 die 1,5% bedroeg. Over 1985 was de groei 2,3%. De produktie in de delfstoffenwinning lag in november 11% boven het niveau van de overeenkomstige maand van 1986. De produktiegroei in de nijverheid (4% t.o.v. november 1986) was vooral door deze ontwikkeling duidelijk groter dan die voor de industrie.

Uit de resultaten van de conjunctuurtest over november bleek dat de orderontvangst in de industrie is afgenomen. Vooral ondernemers in de consumptiegoederen- en investeringsgoederen industrie gaven een dalende orderontvangst aan. De index van de orderpositie daalde opnieuw. Na mei 1984 is dit cijfer niet meer zo laag geweest als in november 1987. Desalniettemin verwachtten de ondernemers dat de bedrijvigheid in de komende drie maanden

Productie industrie (volume - seizoengecorrigeerd)

Aantal banen van werknemers

(december 1987 – februari 1988) zich op het niveau van november zal handhaven.

Buitenlandse goederenhandel.

In november was het volume van zowel de invoer als de uitvoer van goederen 15% groter dan in de overeenkomstige maand van 1986. Bij dit hoge groeicijfer moet worden bedacht dat het niveau van de in- en uitvoer in november 1986 relatief laag was. Zoals bekend geven de groeicijfers van de import en export op maandbasis een sterk fluctuerend verloop te zien. Een beter beeld van de ontwikkeling wordt verkregen door deze reeksen over een wat langere periode te bezien. De volumegroei van het meest recente 12-maandsgemiddelde (dat loopt van december 1986 tot en met november 1987 en dus tendeert naar het jaaraccres) bedroeg voor de totale invoer van goederen bijna 7%. De grootste toename vertoonde de import van consumptiegoederen (13%). Zowel de invoer van grondstoffen en half-fabrikaten als die van investeringsgoederen steeg met 6%. Het groeicijfer van het meest recente 12-maandsgemiddelde van de uitvoer van goederen was ruim 4,5%. De voor prijsveranderingen gecorrigeerde uitvoer van delfstoffen daalde in deze periode met 2% (ondanks forse stijgingen in oktober en november). De export van fabrikaten nam toe met 5%; binnen de fabrikaten kende de uitvoer van voedings- en genotmiddelen het hoogste groeicijfer (8%), terwijl de export van aardolieproducten een negatieve ontwikkeling toonde.

Consumptie

Het volume van de binnenlandse consumptie door gezinnen was in november 1% groter dan in dezelfde maand van 1986. Deze toename volgt op een groei van 4% in oktober. De eerste drie kwartalen toonden afnemende groeipercentages.

De bestedingen aan voedings- en genotmiddelen lagen in november 1987 op een lager niveau (-4%) dan in november 1986. De uitgaven aan duurzame consumptiegoederen namen iets toe (1%). Een verschillend koopdagenpatroon in de novembermaand van beide jaren heeft deze percentages negatief beïnvloed. November 1987 kende een maandag meer en een zaterdag minder dan november 1986, terwijl bovendien de voedingsaankopen voor zondag 1 november 1987 in de maand oktober hebben plaatsgevonden. Dit verklaart voor een deel het relatief hoge groeicijfer voor deze categorie in oktober. De uitgaven aan de overige goederen en diensten stegen in november met 2%.

Het vertrouwen van de consumenten in de ontwikkeling van de economie is in december ten opzichte van november licht gestegen. Op de vijf vragen waarop de index van het consumentenvertrouwen is gebaseerd werd in december 7% meer negatieve dan positieve antwoorden gegeven. In november bedroeg dit saldo nog 8%. Vergeleken met november werd de beantwoording van de vraag naar de eigen financiële situatie duidelijk positiever, daarentegen achtte een groter aantal consumenten de tijd om grote aankopen te doen ongunstig.

Prijzen

Het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie is vorig jaar

tussen midden november en midden december met 0,2% gedaald. Ten opzichte van december 1986 daalden de consumptieprijzen eveneens met 0,2%. Gemiddeld in 1987 lag het prijsindexcijfer 0,5% lager dan in 1986. Omdat de invoerprijzen in november 1987 ten opzichte van november 1986 sterker daalden dan de uitvoerprijzen (-4% resp. -1%) verbeterde de ruilvoet met 3%. De laatste keer dat de ruilvoet zich bij deze wijze van vergelijken positief ontwikkelde was in september 1986 (1%).

Beurswaarde-index

De koersen op de Amsterdamse effectenbeurs zijn in december voor de vierde achtereenvolgende maand gedaald. Het gemiddelde van de beurswaarde-index daalde met 4% ten opzichte van november naar een gemiddeld niveau van 224 (1970=100). Dit is bijna een kwart lager dan het gemiddelde over december 1986.

Faillissementen

In december vorig jaar werden 310 faillissementen uitgesproken; 4% minder dan in december 1986. In 1987 bedroeg het totaal aantal faillissementen 3 785. Dit aantal ligt 15% onder dat van 1986. De ontwikkeling van het aantal faillissementen toont nu al voor het vijfde achtereenvolgende jaar een daling.

Arbeidsmarkt

Met ingang van dit nummer van het Conjunctuurbericht zijn de gegevens over de arbeidsmarkt uitgebreid. Per kwartaal worden de mutaties van het aantal banen, gespecificeerd naar bedrijfstakken, opgenomen. De reeksen worden ontleend aan de kwartaalstatistiek Werkzame Personen. Het totaal aantal banen was aan het einde van het derde kwartaal van 1987 1% groter dan op het overeenkomstige tijdstip in 1986. In nagenoeg alle bedrijfstakken heeft zich, ten opzichte van het eerste halfjaar van 1987, een afnemende van de groei voorgedaan.

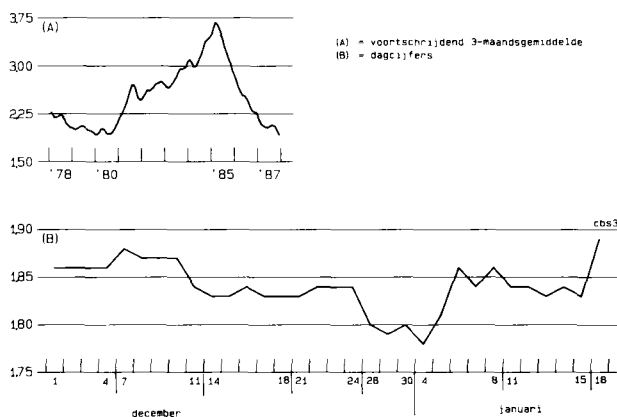
Geld en krediet

In de loop van december is de koers van de Amerikaanse dollar verder gezakt. Begin december werd voor de dollar fl. 1,86 betaald, eind december was dit fl. 1,80. Op de eerste werkdag van 1988 zakte de koers naar fl. 1,78. De eerste week van januari liet echter een licht herstel zien, gevolgd door een scherpe stijging in het midden van de maand (zie grafiek 3).

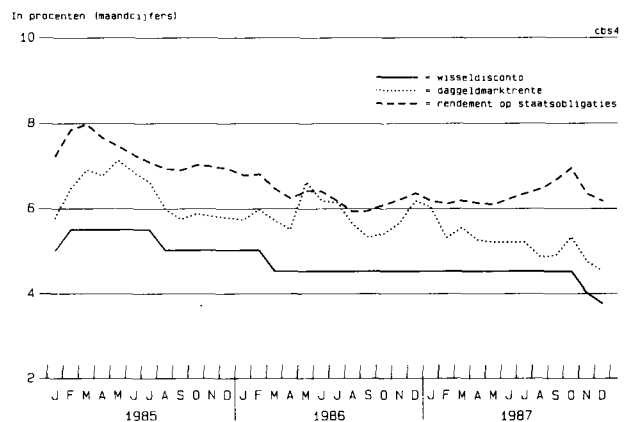
Nadat eind 1987 het officieel wisseldisconto door De Nederlandsche Bank in drie stappen van 4,5% naar 3,75% werd verlaagd, vond op 8 januari opnieuw een verlaging plaats naar 3,5%. In de laatste acht jaar is het wisseldisconto niet lager geweest. Alleen in maart en april 1983 was het wisseldisconto ook 3,5%. In samenhang met de verlagingen van het wisseldisconto daalde de daggeldmarktrente in december naar een gemiddeld niveau van 4,5%. Dit is het laagste percentage na maart 1983, toen dit rentepercentage 4,4% bedroeg.

Mutaties hebben betrekking op de overeenkomstige periode van het voorgaande jaar, tenzij anders vermeld. Verbeterde cijfers worden niet als zodanig gekenmerkt.

Dollarkoers

Rente

Tabel 1. Kerngegevens recente ontwikkelingen in Nederland

Procentuele mutaties t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor, tenzij anders aangegeven

	1981/'85 gemidd.	1985	1986	1987				1987				Trend ²⁾
				4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	sept.	okt.	nov.	dec.	
VOLUME-GE-GEVENS												
<i>Productie in de nijverheid</i>												
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	2	4	0	0	3	1	-1	-4	1	4		I
Delfstoffenwinning	1	9	-6	-8	8	-7	-11	-24	7	11		I
Industrie	2	2	1	1	0	2	1	0	0	2		I
Voedings- en genotmiddelenindustrie	2	2	2	2	-1	2	0					I
Textiel-, kleding- en lederindustrie	1	2	-1	-2	-4	0	-3	-1	-4			-I
Papier- en grafische industrie	1	2	4	2	-1	5	5	7	7			I++
Chemische industrie	5	1	-1	5	6	13	6	4	3			I++
Rubber- en kunststofverw. industrie	7	6	7	9	3	7						I++
Hout- en bouwmaterialenindustrie	-1	1	5	3	2	5						I+
Basismetalenindustrie	0	-2	-4	-3	-3	7	8	10	8	-1		I+
Elektrotechnische industrie	3	4	2	5	2	-2	-2	-2	-7	1		I
Rest metaal- en overige industrie	2	4	0	-5	-5	-3						-I
Openbare nutsbedrijven	2	4	5	6	7	1	-2	-5	-5			I+
Bouwnijverheid: begonnen woningen	-5	-10	15	34	-3	-8	-1	13	-29			I
<i>Buitenlandse handel (goederen)</i>												
Invoer, totaal	5	7	4	6	8	2	7	10	3	15		I++
Grondstoffen en halffabrikaten	5	4	3	3	8	1	7	10	5	14		I++
Consumptiegoederen	2	4	9	11	11	8	15	17	8	20		I++
Investeringsgoederen	10	15	11	27	9	2	2	5	-10	13		I++
Algemene goederen	3	22	-9	-14	-7	-1	7	7	-2	18		-I
Uitvoer, totaal	4	5	4	4	4	2	3	3	7	15		I+
Onbewerkte agrarische producten	4	6	5	9	6	4	11	11	5	5		I++
Delfstoffen	-3	10	-15	-17	4	-18	-19	-34	20	25		-I
Fabrikaten	5	5	5	6	5	2	3	4	7	15		I+
<i>Consumptieve bestedingen van gezinnen</i>												
Binnenlandse consumptie, totaal	0	2	3	2	3	2	2	1	4	1		I+
Voedings- en genotmiddelen	0	0	1	1	2	3	1	2	3	-4		I
Duurzame consumptiegoederen	-1	3	6	5	4	4	2	-3	7	1		I+
Textiel, kleding, schoeisel e.d.	-2	2	5	3	-1	4	0	-9	14			I+
Huish. artikelen en woninginrichting	-1	2	5	6	8	7	6	6	6			I++
Transportmiddelen	3	8	11	8	6	0	-4	-8	-4			I
Rest duurzame consumptiegoederen	-3	2	5	7	4	3	4	7	2			I+
Overige goederen en diensten	1	2	2	1	3	2	2	2	3	2		I
Huur, verwarming, verlichting en water	2	4	2	-2	4	2	2	0	3			I
Rest overige goederen en diensten	0	1	3	2	2	1	2	2	2			I
<i>Investerings in vaste activa</i>												
Bruto investeringen, totaal	2	5	7	10	8	4						I++
Bedrijven	3	8	10	13	8	4						I++
Overheid	-3	-8	-9	-9	4	2						-I
<i>Kwartaalrekeningen</i>												
Bruto Binnenlands Produkt	1,4	2,4	2,3	2,3	2,2	0,6						I+
Bruto Binnenaal Produkt	1,5	2,9	1,7	2,8	2,9	0,6						I+
Bruto Nationaal Inkomen	1,8	2,7	3,3	0,8	-0,7	-0,9						I
PRIJZEN												
Productenprijzen industrie, tot. afzet	2,5	1,0	-12,0	-12,3	-7,1	-2,5	0,8	0,4	1,2			-I
Producentenprijzen industrie, verbruik	2,5	0,3	-21,7	-21,5	-13,1	-4,2	0,3	-0,4	0,6			-I
Ruivoet, unit value (goederen)	1	1	2	-4	-5	-5	-3	0	0	3		-I
Invoerprijzen, unit value	2	1	-17	-17	-13	-7	-2	-3	-2	-4		-I
Uitvoerprijzen, unit value	3	2	-16	-20	-18	-11	-5	-4	-2	-1		-I
Prijzen gezinsconsumptie (werknemers)	3,6	2,3	0,2	-0,2	-1,2	-1,0	0,2	0,2	0,1	-0,1	-0,2	-I
Regelingslonen particulier bedrijf	3,0	1,3	1,4	1,1	0,8	0,4	0,3	0,3	0,2	0,3		I
Regelingslonen overheid	-0,6	-1,0	0,6	1,8	1,2	1,2	1,4	1,6	1,6	1,3		I
Regelingslonen trendvolgders	0,8	-0,1	0,1	0,2	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5		I
Dollarkoers, contante notering	7	4	-26	-22	-22	-20	-12	-11	-10	-17	-18	-I
OVERIGE INDICATOREN												
Consumentenvertrouwen ¹⁾ (in %)		-4	9	4	8	-1	-3	1	-6	-8	-7	
Beurswaarde-index, algemeen	24	26	15	13	6	9	16	12	4	-19	-23	
Uitgesproken faillissementen	7	-14	-17	-11	-6	-23	-13	-10	-20	-28	-4	-I
<i>Conjunctuurtest industrie</i>												
Bezettingsgraad (in %)		85	84	84	84	84	84					I
Orderpositie (1984=100)		105	108	105	103	102	103	102	101	100		-I
Beoordeling orderontvangsten ¹⁾ (in %)		-9	-13	-16	-14	-16	-16	-15	-15	-18		
Beoordeling voorr. eindprodukten ¹⁾ (in %)		4	6	5	5	4	2	1	2	3		
<i>Arbeidsmarkt</i>												
Aantal banen van werknemers, totaal	0	2	3	3	1	2	1					I
Landbouw en visserij	0	-3	4	2	-4	4	7					I+
Nijverheid (excl. bouwnijverheid)	-2	1	2	1	1	1	1					I
Bouwnijverheid	-6	1	5	7	1	0	0					I+
Handel, horeca en vervoer	1	2	3	3	3	4	3					I+
Overige dienstverlening	2	3	4	3	1	1	1					I
<i>Geld en krediet</i>												
Spaartegoeden	5	5	5	5	5	5	4	3	2			I+
Verstrekt consumptief krediet	0	6	12	13	18	8	12	9	3			I++
Binnenlandse liquiditeitenmassa	8	8	6	6	4	3	4	4	3			I
Geldhoeveelheid	7	7	8	8	7	7	7	9	5			I++
Secundaire liquiditeiten	10	10	4	4	0	-1	0	-1	1			I
Officieel wisseldisconto (in %)	6,2	5,3	4,6	4,5	4,5	4,5	4,5	4,5	4,0	4,0	3,75	-I
Daggeldmarktrente (in %)	7,3	6,3	5,8	5,7	5,6	5,2	5,0	4,9	5,3	4,7	4,5	-I
Rendement op staatsobligaties (in %)	9,0	7,3	6,3	6,2	6,1	6,1	6,5	6,7	6,9	6,3	6,2	I

1) Saldo van positieve en negatieve antwoorden in procenten van het totaal.

2) Trend: procentuele jaarmutatatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -2% en -5%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

Tabel 2. Recente ontwikkelingen in het buitenland

	1981/85	1985	1986	1986	1987	1987				Trend ²⁾		
	gemidd.			4 ^e kw.	1 ^e kw.	2 ^e kw.	3 ^e kw.	sept.	okt.		nov.	dec.
Productie nijverheid, excl. bouwrijv. (volume)												
% mutatie t.o.v. dezelfde periode het jaar daarvoor												
Bondsrepubliek Duitsland	2	6	2	1	0	-1	0	0	0			I
België	2	2	2	-2	-1	5						I
Frankrijk	1	1	1	0	1	2	2	2	1			I
Verenigd Koninkrijk	3	5	1	3	3	2	4	3	4			I+
Italië	0	1	3	4	1	4	2	2	6			I+
Verenigde Staten	3	2	1	1	1	3	5	6	5			I+
Japan	5	4	0	-1	1	1	5	5				I
Europese Gemeenschap	0	3	2	1	2	1	2	2	2			I
Buitenland (gewogen) ¹⁾	2	4	2	1	1	1						I
Nederland	2	4	0	0	3	1	-1	-4	1	4		I
Prijzen consumptie												
Bondsrepubliek Duitsland	3,3	2,2	-0,3	-1,0	-0,5	0,1	0,6	0,4	0,9	1,0	0,2	I
België	6,9	4,9	1,3	0,7	1,1	1,6	2,0	1,8	1,7	1,5		I
Frankrijk	8,7	5,8	2,5	2,1	3,2	3,4	3,4	3,2	3,2	3,2		I+
Verenigd Koninkrijk	6,0	6,1	3,4	3,4	3,9	4,2	4,3	4,1	4,5	4,2		I+
Italië	12,7	9,2	5,8	4,4	4,3	4,4	4,9	5,1	5,6	5,4		I+
Verenigde Staten	4,3	3,6	1,9	1,3	2,2	3,8	4,2	4,3	4,5	4,6		I+
Japan	2,2	2,2	0,6	-0,2	-0,9	0,1	0,4	0,8	0,7	0,8		I
Europese Gemeenschap	7,8	6,1	3,6	2,9	3,0	3,3	3,3	3,2	3,4	3,4		I+
Nederland	3,6	2,3	0,2	-0,2	-1,2	-1,0	0,2	0,2	0,1	-0,1	-0,2	I

Bron voor gegevens buitenland: Eurostat.

¹⁾ Het gemiddelde van de 6 belangrijkste exportlanden, gewogen met hun aandeel in de Nederlandse export in 1985.

²⁾ Trend: procentuele jaarommutatie van het meest recente voortschrijdend 12-maands (4-kwartaals) gemiddelde.

--I: kleiner dan -5%; -I: tussen -2% en -5%; I: tussen -2% en 2%; I+: tussen 2% en 5%; I++: groter dan 5%.

Focus: Daling consumptieprijs 1987 uniek.

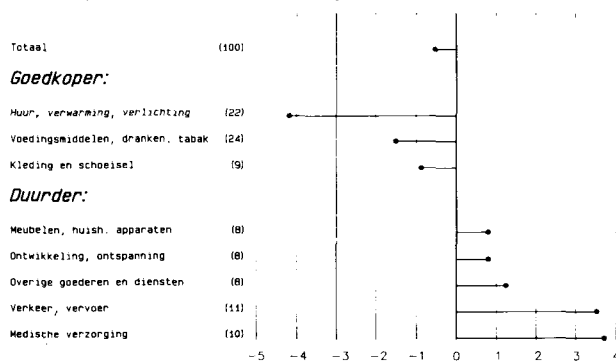
Het jaargemiddelde van het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie kwam in 1987 uit op 122,3 (1980=100). Ten opzichte van het gemiddelde over 1986 daalden de prijzen vorig jaar met 0,5%. In de naoorlogse periode heeft zich nog niet eerder een daling van het jaarcijfer van dit prijsindexcijfer voorgedaan. In het begin van de tachtiger jaren stegen de prijzen nog fors. Zo vond in 1981 een stijging plaats van 6,7% en in 1982 van 5,9%. Daarna liepen de jaarlijkse prijsstijgingen terug. In 1986 lagen de prijzen nagenoeg op hetzelfde niveau als in 1985.

De prijsdaling in 1987 werd voor een belangrijk deel veroorzaakt door lagere tarieven voor gas en elektriciteit, waardoor bij de groep verwarming en verlichting ten opzichte van 1986 een prijsdaling plaatsvond van 22,1%. Ook voedingsmiddelen en kleding en schoeisel gingen in prijs omlaag. Duurder werden met name medische verzorging (vooral verpleging: 6,0%), vervoer en verkeer (vooral auto's: 3,7% en hun onderhoud: 4,2%) en overige goederen en diensten (1,7%).

In tegenstelling tot de ontwikkeling in ons land stegen in de Bondsrepubliek Duitsland de prijzen in 1987, en wel met 0,2%. Over 1986 werd daar een prijsdaling van 0,3% gemeten. Van een aantal overige landen zijn inmiddels de prijsindexcijfers tot en met november bekend. In al deze landen is de procentuele mutatie van het voortschrijdend twaalfmaandsgemiddelde (december 1986 - november 1987) ten opzichte van het gemiddelde van de twaalf maanden daarvoor (december 1985 - november 1986) positief. Het verschil tussen het Nederlandse cijfer en dat van de Europese Gemeenschap was in november opgelopen tot 3,7% (zie grafiek 6).

Prijsindex gezinsconsumptie

Procentuele jaarommutatie 1987 t.o.v. 1986 per artikelgroep

() procentueel aandeel in de totale consumptieve gezinsuitgaven 1980

Prijsindex gezinsconsumptie

Procentuele jaarommutatie van het voortschrijdend 12-maandsgemiddelde

